

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ
До 90-х роковин Голодомору – геноциду Українського народу

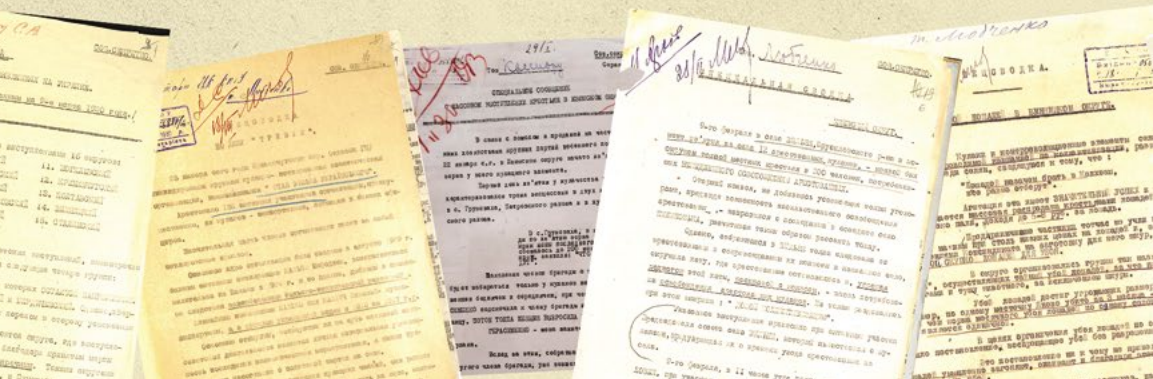
УКРАЇНА

В ЕПОХУ ГОЛОДОМОРУ

ВЛАДА, ОПІР, ІДЕНТИЧНІСТЬ

Формат події: Очний/Online

Місце події: м. Київ, Україна
Дати події: 2023, 23–25 листопада

ПРОГРАМА

Міжнародного наукового форуму

До 90-х роковин Голодомору

УКРАЇНА

**В ЕПОХУ ГОЛОДОМОРУ:
ВЛАДА, ОПІР, ІДЕНТИЧНІСТЬ**

2023, 23–25 листопада

м. Київ, Україна

До 90-х роковин Голодомору – геноциду Українського народу

УКРАЇНА В ЕПОХУ ГОЛОДОМОРУ: ВЛАДА, ОПІР, ІДЕНТИЧНІСТЬ МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

За останні десятиліття дослідження опору українського суспільства сталінській політиці творення голоду суттєво активізувались, при цьому увага науковців переважно зосереджується на висвітленні активних форм опору комуністичній імперській владі (передовсім стихійних масових виступах і збройних повстаннях та ін.). Між тим, опір – явище з багатьма обличчями. Включення до комплексного аналізу не лише публічних, але й прихованих, повсякденних форм опору як «зброї слабких» (Джеймс Скотт), концептуалізація емпіричних досліджень та посилення міждисциплінарної інтеграції Holodomor Studies з суміжними науковими галузями, передовсім Resistance Studies, є необхідною умовою для подальшого розвитку такого роду досліджень.

У фокусі Міжнародного наукового форуму – комплекс наукових проблем, пов'язаних із осмисленням багатовимірною феномену опору українського суспільства сталінській політиці творення голоду, а також обмін ідеями щодо популяризації наукового знання про Голодомор – геноцид Українського народу у публічній історії та шкільній історичній освіті.

Панельні дискусії в ході роботи форуму охоплюють, однак не обмежуються наступними темами:

- теоретико-методологічні засади досліджень опору: понятійно-категоріальний апарат як вихідна точка для дослідів та обговорення; взаємопов'язаність та концептуальне розмежування категорій «влада» та «опір»; типології форм опору в сучасній гуманітаристиці; особливості/складності інтерпретації джерел, методики їх опрацювання;
- концептуалізація досліджень опору українського суспільства геноцидній політиці творення голоду: публічні/активні та приховані/повсякденні форми опору (в контексті протистояння матеріальному, статусному, ідеологічному домінуванню); «географія опору» (в контексті дослідницьких практик краєзнавства та локальної історії); культура та ідентичність (у контексті наративів опору та мімікрії; політичні, національні, конфесійні та ін. мотиви опору; прояви анти- та проімперських настроїв);
- російсько-українська війна і пам'ять про Голодомор як простір опору: завдання шкільної історичної освіти; популяризація наукових знань музейними засобами; розвиток інтегрованих цифрових ресурсів документальної спадщини епохи Голодомору.

23 листопада, четвер

Концертна зала, Український Дім
вул. Хрещатик, 2 (Європейська площа)

16:00–16:45 **Відкриття Міжнародного наукового форуму**

Пролог

Мирослав Скорик, «Мелодія» (для скрипки з оркестром)

Юлій Мейтус, «Алегро» (для скрипки з оркестром)

Юрій Шевченко, «Ми є!» (парафраз на мелодію М. Вербицького (Гімн України; для скрипки і струнних) у виконанні Національного ансамблю солістів «Київська камерата», народної артистки України **Богдани Півненко**

Вступні зауваження. Привітання

Офіс Президента України

Кабінет міністрів України

Міністерство освіти і науки України

Міністерство культури та інформаційної політики України

Міністерство іноземних справ України

Український інститут національної пам'яті

Національна академія наук України

Світовий Конгрес Українців

16:45–17:30 **Особлива подія**

Нагородження переможців VIII Міжнародного міждисциплінарного конкурсу імені Володимира Маняка та Лідії Коваленко

17:30–18:00 **Перерва**

Відкриття виставки:

Микола Євтушенко, «Україна у борні. Машкари війни та геноциду»

18:00–19:30

Панельна дискусія

«Осмилення російсько-української війни та пам'ять
про Голодомор як простір опору»

«Їжа як зброя»

Людмила Гриневич (Україна)

«Боротьба за ідентичність»

Олександр Гладун (Україна)

«Пропаганда як інструмент геноциду»

Вольфганг Мюллер (Австрія)

«Міжнародне визнання Голодомору 1932–1933 рр. геноцидом
Українського народу: значення для України та Світу»

Ігор Остап (Україна)

Ведучий:

Андрій Куликов (Україна)

24 листопада, п'ятниця

Конференц-зала «Асамблея»,
готель «Україна», вул. Інститутська, 4

10:30–11:30 **Ключова доповідь**

«Сталін і сталінізм, Путін і путінізм: “українське питання” та шляхи його вирішення»

Андреа Граціозі (Італія)

Модератор:

Станіслав Кульчицький (м. Київ, Україна)

11:30–11:45 **Перерва**

11:45–13:15 **Панельна дискусія**

«Концептуалізація досліджень опору суспільства сталінській політиці творення голоду: загальноукраїнський вимір»

«Форми опору українських селян суцільній колективізації: активні і пасивні»

Станіслав Кульчицький (м. Київ, Україна)

«Інструментарій Голодомору у формуванні масової свідомості тоталітарної доби: покоря vs опір (на прикладі громад етнічних меншин)»

Лариса Якубова (м. Київ, Україна)

«Непокірні українці: типологія опору в умовах Голодомору 1932–1933 рр.»

Роман Подкур (м. Київ, Україна)

«Волинка як форма опору під час суцільної колективізації та Голодомору: теоретико-методологічні засади дослідження»

Наталя Романець (м. Дніпро, Україна)

Дискутант:

Богдан Патиляк (м. Київ, Україна)

Модератори:

Людмила Гриневич (м. Київ, Україна)

Райса Євтушенко (м. Київ, Україна)

13:15–13:45 **Перерва**

13:45–15:15   Панельна дискусія

«Концептуалізація досліджень опору суспільства сталінській політиці творення голоду: регіональний вимір»

«Case: Південь України»

Наталя Кузовова (м. Херсон, Україна)

«Case: Запоріжжя»

Віктор Гудзь (м. Запоріжжя, Україна)

«Case: Одещина (за документами Державного архіву Кіровоградської області)»

Сергій Мілютин (м. Кропивницький, Україна)

«Case: Черкащина»

Юлія Руденко (м. Київ, Україна)

Модератор:

Олексій Компанієць (м. Черкаси, Україна)

15:15–15:30   Перерва

15:30–17:00   Панельна дискусія

«Концептуалізація досліджень опору суспільства сталінській політиці творення голоду: локальний вимір»

«Форми опору політиці комуністичного режиму дітей та підлітків України в роки Голодомору – геноциду (1932–1933)»

Інна Шугальова (м. Київ, Україна)

«Україна. Дитинство на вулиці в період 1928–1935 рр.: стратегії влади, життєві траєкторії безпритульних»

Артем Харченко (м. Харків, Україна)

«Антисоветський рух селян у Дунаєвському районі на Поділлі, кінець 1920-х – початок 1930-х рр.»

Олександр Атаманчук (м. Хмельницький, Україна)

«Драбівська справа: причини та наслідки»
Віктор Козоріз (м. Харків, Україна)

Модератор:
Олександр Сухомлин (м. Дніпро, Україна)

17:00–17:15   Перерва

17:15–18:45   Панельна дискусія

«Культура та ідентичність у контексті наративів опору
та мімікрії»

«Протистояння: Церква в роки Голодомору»
Алла Киридон (м. Київ, Україна)

«Стратегії опору Голодомору в просторі української літератури»
Ірина Захарчук (м. Рівне, Україна)

«Едуард Ерріо як літературний образ»
Марина Гоголя (Україна)

«Культура української діаспори як засіб збереження історич-
ної пам'яті та самооприядлення (на матеріалі художніх тво-
рів про Голодомор)»
Луцій Світлана (м. Київ, Україна)

Модератор:
Олександр Гладун (м. Київ, Україна)

18:45–19:00   Перерва

19:00–20:30   Панельна дискусія

«Концептуалізація досліджень сталінської політики творення
голоду: міжнародний вимір»

«Голод 1932–1933 рр. у пресі Центральної та Західної Європи»
Андреас Капелер (Австрія)

«Статті Гарета Джонса про Голодомор 1935 року: контекстуалізація проблеми опору в рамках генеалогії медіа постправди»
Рей Гамаш (США)

Проекти «Глобальна мережа нащадків», «Ми пам'ятаємо!»
Оля Сорока (США)

«Досвід навчання про Голодомор учнівської молоді Канади та України: особливості застосування інтерактивних технологій»
Валентина Курилів (Канада)

Модератор:
Богдан Клід (Канада)

20:30–20:45   Перерва

20:45–21:45   Ключова доповідь
«Панування і мистецтво опору»
Джеймс Скотт (США)

Модератор:
Владислав Гриневич (м. Київ, Україна)

Конференц-зала «Колегія»
готель «Україна», вул. Інститутська, 4

10:30–12:00 Презентації/захист наукових робіт учнів – переможців VIII Міжнародного міждисциплінарного конкурсу імені Володимира Маняка та Лідії Коваленко

Модератори:

Олександра Бикова (м. Кропивницький, Україна)

Наталя Степанова (м. Черкаси, Україна)

12:00–12:15 Перерва

12:15–13:45 Презентації творчих робіт учнів – переможців VIII Міжнародного міждисциплінарного конкурсу імені Володимира Маняка та Лідії Коваленко

Модератори:

Дарія Ольховецька (м. Умань, Україна)

Олександр Колесник (м. Вінниця, Україна)

13:45–14:45 Перерва

14:45–18:00 Екскурсія для учнів

«Київ – непоборна столиця України», з відвідуванням Національного музею Голодомору-геноциду

Модератори:

Оксана Савко (сmt Великий Березний, Закарпаття, Україна)

Всеволод Сергієнко (м. Харків, Україна)

25 листопада, субота

Конференц-зала «Асамблея»

готель «Україна», вул. Інститутська, 4

10:30–12:00 Панельна дискусія

«Пам'ять про Голодомор як простір опору: завдання шкільної історичної освіти»

«Здобути за шкільною партою: значення навчання історії для перемоги України»

Сергій Колісніченко (м. Кропивницький, Україна)

«Скрина пам'яті і надії: як говорити з дітьми про Голодомор»

Катерина Єгорушкіна (м. Київ, Україна)

Навчальні матеріали «Абетка: опір від “А” до “Я”»

Лілія Волянчук (с. Борщівка, Тернопільська обл., Україна)

Освітній проєкт (інтерактивна мапа) «Ті, хто став на шлях збройної боротьби з советською владою в роки Голодомору на Полтавщині»

Олена Москаленко (м. Полтава, Україна)

Інтегрований урок-дослідження (історія України/українська література/ краєзнавство «Степан Блажевський, останній із холоднотерпців: 10 років опору советській владі»

Олена Яблуновська (с. Медведівка, Черкаська обл., Україна)

Модератори:

Райса Євтушенко (м. Київ, Україна)

Людмила Коротун (м. Черкаси, Україна)

Сергій Шамара (м. Черкаси, Україна)

12:00–12:15 Перерва

12:15–13:45 Панельна дискусія

«Опір сталінській політиці творення голоду крізь призму усно-історичних та зображальних джерел: особливості/складності інтерпретації, специфіка методик опрацювання»

«Створення наративних джерел з історії Голодомору-геноциду як форма опору комуністичному режиму»

Роман Молдавський (м. Київ, Україна)

«Голодомор 1932–1933 рр. та опір геноциду українського народу в усній історії Одещини (на матеріалах збірки усної історії «Я вийшов із смерті...», 2023)»

Лілія Білоусова (м. Одеса, Україна)

«(Не)доосмислений голод: опір і людський вимір Голодомору»
(за даними збірки усної історії «Я вийшов із смерті...», 2023)

Тетяна Боряк (м. Вільнюс, Литва)

«На тлі та за лаштунками імперського експерименту: світлини першої половини 1930-х рр. з колекції “Національного заповідника Києво-Печерська лавра”»

Анна Яненко (м. Київ, Україна)

«Матеріальність виживання під час Голодомору крізь призму усної історії»

Ірина Скубій (Канада)

Модераторка:

Ірина Захарчук (м. Рівне, Україна)

13:45–14:15   Перерва

14:15–15:45   Дискусійна панель

«Голодомор: демоісторичні аспекти»

«Спротив низових виконавців Голодомору: міт і реальність»

Дарія Маттінглі (Велика Британія)

«Числа були – живі люди»: Життєвий шлях забутої української вченої-демографа Галини Селегень (1898–1981)»

Оксана Юркова (м. Київ, Україна)

«Демографічні прогнози Михайла Птухи та Арсена Хоменка
1930–1932 років: виконання партійних настанов чи замаско-
ваний інтелектуальний спротив?»

Геннадій Єфіменко (м. Київ, Україна)

«Демографічні втрати від Голодомору: концептуальна історіо-
графія (поза) наукової дискусії»

Євген Кравченко (м. Дніпро, Україна)

Модератор:

Олександр Гладун (м. Київ, Україна)

**Підведення підсумків Міжнародного наукового
форуму**

PROGRAM

**INTERNATIONAL SCHOLARLY FORUM
ON THE 90TH ANNIVERSARY OF THE HOLODOMOR**

UKRAINE

**IN THE EPOCH OF THE HOLODOMOR:
THE STATE, RESISTANCE, IDENTITY**

November 23–25, 2023

Kyiv, Ukraine

90th Commemoration of the Holodomor – the genocide of the Ukrainian people

UKRAINE IN THE HOLODOMOR EPOCH: POWER, RESISTANCE, IDENTITY INTERNATIONAL ACADEMIC FORUM

In recent decades, research into the resistance of Ukrainian society to Stalin's policy of creating famine has significantly intensified, while the attention of scientists is mainly focused on highlighting active forms of resistance to communist imperial power (primarily spontaneous mass demonstrations and armed uprisings, etc.). Meanwhile, resistance is a phenomenon with many faces. The inclusion of not only public, but also hidden, everyday forms of resistance as “weapons of the weak” (James Scott) in a comprehensive analysis, conceptualization of empirical studies and strengthening of the interdisciplinary integration of Holodomor Studies with related scientific fields, primarily Resistance Studies, is a necessary condition for the further development of such research.

The focus of the International Scientific Forum is a set of scientific problems related to the understanding of the multidimensional phenomenon of the resistance of Ukrainian society to Stalin's policy of creating famine, as well as an exchange of ideas on the popularization of scientific knowledge about the Holodomor – the genocide of the Ukrainian people - in public history and in history education in schools.

Panel discussions during the forum will cover, but not be limited to, the following topics:

- the theoretical and methodological foundations of research on resistance: conceptual and categorical apparatus as a starting point for experiments and discussion; interconnectedness and conceptual distinction between the categories of “power” and “resistance;” typologies of forms of resistance in modern humanitarianism; peculiarities/difficulties of interpretation of sources, methods of their processing;
- conceptualization of studies of Ukrainian society's resistance to the genocidal policy of creating hunger: public/active and hidden/everyday forms of resistance (in the context of resistance to material, status, and ideological dominance); “geography of resistance” (in the context of research practices of local history and local history); culture and identity (in the context of narratives of resistance and mimicry; political, national, religious, and other motives of resistance; manifestations of anti- and pro-imperial sentiments);
- the Russian-Ukrainian war and the memory of the Holodomor as a space of resistance: the task of history education in schools; popularization of scientific knowledge by museum means; development of integrated digital resources of the documentary heritage of the Holodomor era.

Thursday, November 23

Concert Hall, Ukrainian House
str. Khreschatyk, 2 (European Square)

16:00–16:45 **Opening of the International Scholarly Forum**

Introduction

Myroslav Skoryk, “Melody” (violin and orchestra)

Yuli Meytus, “Allegro” (violin and piano)

Yuri Shevchenko, “We Are!” (paraphrase of Verbytsky’s Ukrainian Anthem for violin and strings), performed by the National Soloists’ Ensemble “Kyiv Camerata” and **Bohdana Pivnenko**, People’s Artist of Ukraine

Opening remarks. Greetings

Office of the President of Ukraine

Cabinet of Ministers of Ukraine

Ministry of Education and Science of Ukraine

Ministry of Foreign Affairs of Ukraine

Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine

Ukrainian Institute of National Memory

National Academy of Sciences of Ukraine

Ukrainian World Congress

16:45–17:30 **Special event**

VIII International Volodymyr Manyak and Lidiya Kovalenko Interdisciplinary Competition Awards

17:30–18:00 **Break**

Exhibition opening:

Mykola Yevtushenko, “Fighting Ukraine: Masks of war and genocide”

18:00–19:30 **Panel discussion**

“Understanding the Russian-Ukrainian war and memory of the Holodomor as a space of Resistance”

“Food as a weapon”

Liudmyla Hrynevych (Ukraine)

“The struggle for identity”

Oleksandr Hladun (Ukraine)

“Propaganda as an instrument of genocide”

Wolfgang Müller (Austria)

“The International Recognition of the 1932–1933 Holodomor
as a Genocide of the Ukrainian People: The Importance for
Ukraine and the World”

Ihor Ostash (Ukraine)

Master of Ceremonies:

Andrii Kulykov, journalist, Hromadske Radio; media expert

Friday, November 24

Hotel Ukraina, str. Instytutska 4,
Asambleya Conference Room

10:30–11:30 **Keynote address**

“Stalin and Stalinism, Putin and Putinism: the ‘Ukrainian question’ and how to solve it”

Andrea Graziosi (Italy)

Moderator:

Stanislav Kulchytsky (Ukraine)

11:30–11:45 **Break**

11:45–13:15 **Panel discussion**

“Conceptualizing Research on Social Resistance to the Famine-genic Policy: the Pan-Ukrainian Context”

“Forms of opposition by Ukrainian peasants to total collectivization: active and passive”

Stanislav Kulchytsky (Ukraine)

“The Holodomor toolbox for the formation of mass consciousness in the totalitarian era: submission vs opposition (based on the example of ethnic minority communities)”

Larysa Yakubova (Ukraine)

“The Unsubmissive Ukrainians: A typology of resistance in the conditions of the Holodomor, 1932–1933”

Roman Podkur (Ukraine)

“Dilatoriness as a form of opposition during total collectivization and the Holodomor: theoretical-methodological principles of research”

Natalia Romanets (Ukraine)

Disputant:

Bohdan Patrylak (Ukraine)

Moderators:

Liudmyla Hrynevych (Ukraine)

Raisa Yevtushenko (Ukraine)

13:15–13:45   Break

13:45–15:15   Panel discussion

“Conceptualizing Research on Social Resistance to the Famine-
genic Policy: The Regional Context”

“Case study: Southern Ukraine”

Natalia Kuzovova (Ukraine)

“Case study: Zaporizhzhia”

Viktor Hudz (Ukraine)

“Case study: Odesa region (based on documents in the Kirovohrad
regional state archive)”

Serhii Miliutyn (Ukraine)

“Case study: Cherkasy region”

Yuliya Rudenko (Ukraine)

Moderator:

Oleksandr Kompaniets (Cherkasy, Ukraine)

15:15–15:30   Break

15:30–17:00   Panel discussion

“Conceptualizing Research on Social Resistance to the Famine-
genic Policy: The local Context”

“Forms of resistance to the Communist regime’s policy by children
and adolescents of Ukraine during the Holodomor-genocide
(1932–1933)”

Inna Shuhalova (Kyiv, Ukraine)

“Ukraine. A childhood in the streets in the period 1928–1935:
state strategy and the life trajectories of abandoned children”

Artem Kharchenko (Kharkiv, Ukraine)

“The peasants’ anti-Soviet movement in the Dunayev district in
Podolia, late 1920s – early 1930s”

Oleksandr Atamanchuk (Khmelnitsky, Ukraine)

“The Drabiv affair: causes and consequences”

Viktor Kozoriz (Kharkiv, Ukraine)

Moderator:

Oleksandr Sukhomlyn (Dnipro, Ukraine)

17:00–17:15 Break

17:15–18:45 Panel discussion

“Culture and identity in the context of narratives of resistance and mimicry”

“Opposition: The church in the Holodomor years”

Alla Kyrydon (Ukraine)

“Strategies of resistance to the Holodomor in Ukrainian literary space”

Iryna Zakharchuk (Ukraine)

“Edouard Herriot as a literary image”

Maryna Hohulia (Ukraine)

“The culture of the Ukrainian diaspora as a means of preserving historical memory and self-expression (based on artistic works about the Holodomor)”

Svitlana Lushchiiy (Kyiv, Ukraine)

Moderator:

Artem Kharchenko (Kharkiv, Ukraine)

18:45–19:00 Break

19:00–20:30 Panel discussion

“Conceptualizing Research on Social Resistance to the Famine-genic Policy: The International Context”

“Famine 1932–1933 in the press of Central and Western Europe”

Andreas Kappeler (Austria)

“The 1935 Gareth Jones Holodomor Articles: Contextualizing the Problem of Resistance within the Genealogy of Post-Truth Media”

Ray Gamache (USA)

The projects “Global Network of Descendants” and “We remember!”

Olya Soroka (USA)

“The experience of teaching school-age youth of Canada about the Holodomor: Specifics of using interactive technologies”

Valentyna Kuryliv (Canada)

Moderator:

Bohdan Klid (Canada)

20:30–20:45 Break

20:45–21:45 Keynote address

“Domination and the art of resistance”

James C. Scott (USA)

Moderator:

Vladyslav Hrynevych (Kyiv, Ukraine)

Hotel Ukraina, vul. Instytutska 4,
Collegium Conference Room

10:30–12:00 Presentations/defenses of scholarly projects of student finalists in the VIII International Volodymyr Manyak and Lidiya Kovalenko Interdisciplinary Competition

Moderators:

Oleksandra Bykova (Kropyvnytsky, Kirovohrad region, Ukraine)

Natalia Stepanova (Cherkasy, Cherkasy region, Ukraine)

12:00–12:15 Break

12:15–13:45 Presentation of creative projects of student finalists in the VIII International Volodymyr Manyak and Lidiya Kovalenko Interdisciplinary Competition

Moderators:

Daria Olkhovetska (Uman, Cherkasy region, Ukraine)

Oleksandr Kolesnyk (Vinnytsia, Vinnytsia region, Ukraine)

13:45–14:45 Break

14:45–18:00 Student excursion

Kyiv – invincible capital of Ukraine, with visit to the National
Museum of the Holodomor Genocide

Moderators:

Oksana Savko (Ukraine)

Vsevolod Serhienko (Ukraine)

Saturday, November 25

Hotel Ukraina, vul. Instytutska 4,
Asambleya Conference Room

10:30–12:00 **Panel discussion**

“The memory of the Holodomor as a space of resistance: the task of historical education in the school”

“To achieve at the school desk: the significance of teaching history for Ukraine’s victory”

Serhii Kolisnichenko (Kropyvnytsky, Ukraine)

“A chest of memory and hope: How to talk about the Holodomor with children”

Kateryna Yehorushkina

Teaching materials “Alphabet: Resistance from A to Z”

Liliya Volianiuk (Borshchivka, Ternopil region, Ukraine)

Educational project (interactive map) “Those who took the path of armed struggle with the Soviet regime during the Holodomor in the Poltava region”

Olena Moskalenko (Poltava, Ukraine)

An integrated research lesson (history of Ukraine/Ukrainian literature/regional studies) “Stepan Blazhevsky, the last of the Kholodny Yar group: 10 years of resistance to Soviet rule”

Olena Yablunovska (Medvedivka, Cherkasy region, Ukraine)

Moderators:

Liudmyla Korotun (Cherkasy, Ukraine)

Serhii Shamara (Cherkasy, Ukraine)

12:00–12:15 **Break**

12:15–13:45 **Panel discussion**

“Resistance to Stalinist faminogenic policy through the prism of analysis of oral-history and visual sources: characteristics/difficulties of interpretation and methodology of analysis”

“Creation of narrative sources for the history of the Holodomor-genocide as a form of resistance to the communist regime”

Roman Moldavsky (Kyiv, Ukraine)

“The Holodomor of 1932–1933 and resistance to the genocide of the Ukrainian people in the oral history of the Odesa region (based on materials from the oral history collection ‘I escaped death ... the Holodomor in the memory of children: testimonies,’ 2023)”

Liliya Bilousova (Odesa, Ukraine)

“A (mis)understood famine: resistance and the human dimension of the Holodomor (based on data from the oral history collection ‘I escaped death...,’ 2023)”

Tetiana Boriak (Vilnius, Lithuania)

“Against the background, and behind the scenes, of the imperial experiment: photographs from the first half of the 1930s from the collection of the ‘Kyiv Pecherska Lavra’ National Preserve”

Anna Yanenko (Kyiv, Ukraine)

“The materiality of survival during the Holodomor through the prism of oral history”

Iryna Skubii (Canada)

13:45–14:15 Break

14:15–15:45 Panel discussion

“The Holodomor: Demohistorical aspects”

“Resistance Among the Rank-and-file Perpetrators of the Holodomor: Myth and Reality”

Daria Mattingly (Great Britain)

“‘The numbers were live people’: The life journey of the forgotten Ukrainian scholar-demographer Halyna Selehen (1898–1981)”

Oksana Yurkova (Kyiv, Ukraine)

“The demographic prognoses of Mykhailo Ptukha and Arsen Khomenko, 1932–1933: execution of Party directives or masked intellectual opposition?”

Hennady Yefymenko (Kyiv, Ukraine)

“Demographic losses from the Holodomor: Conceptual historiography (beyond) the scholarly discussion”

Yevhen Kravchenko (Dnipro, Dnipropetrovsk region, Ukraine)

Moderator:

Oleksandr Hladun (Kyiv, Ukraine)

Conclusions of the International Scholarly Forum

Учасники/participants

Andrea Graziosi,

Professor, University of Naples, President of the Italian National Agency for the Evaluation of Universities and Research (Italy)

Andreas Kappeler,

Professor for the history of Eastern Europe at the University of Vienna (Austria)

Атаманчук Олександр,

викладач історії і правознавства ВСП «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

Бикова Олександра,

аспірантка Льотної академії Національного авіаційного університету

Волянчук Лілія,

вчителька історії, вчителька-методистка Борщівського ЗЗСО І–ІІІ ст. ім. Я. П. Горошка

Gamache Ray,

Professor of journalism, University of Maryland (USA)

Гладун Олександр,

заступник директора Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук

Гоголя Марина,

наукова співробітниця Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, кандидатка філологічних наук

Гриневич Людмила,

провідна наукова співробітниця Інституту історії України НАН України, директорка Українського науково-дослідного та освітнього центру вивчення Голодомору (HREC in Ukraine), докторка історичних наук

Гриневич Владислав,

директор Інституту досліджень пам'яті, доктор політичних наук

Гудзь Віктор,

професор Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Богдана Хмельницького, доктор історичних наук

Євтушенко Раїса,

головний спеціаліст департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України

Єфіменко Геннадій,

старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України, кандидат історичних наук

Єгорушкіна Катерина,

письменниця, казкотерапевтка, членкиня PEN, Національної спілки письменників України та Всеукраїнської арт-терапевтичної асоціації

Захарчук Ірина,

професорка Рівненського державного гуманітарного університету, координаторка наукового напрямку Українського науково-дослідного та освітнього центру вивчення Голодомору (HREC in Ukraine), докторка філологічних наук

Киридон Алла,

директорка Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво», професорка, докторка історичних наук

Bohdan Klid,

Director of Research, Holodomor Research and Education Consortium, Canadian Institute of Ukrainian Studies, University of Alberta (Canada)

Козоріз Віктор,

журналіст, краєзнавець, член Національної спілки краєзнавців України

Колісниченко Сергій,

військовослужбовець Збройних Сил України, раніше –
вчитель історії та правознавства, методист

Колесник Олександр,

викладач циклової комісії правових та психологічних
дисциплін ВСП «Вінницький фаховий коледж еконо-
міки та підприємництва Західноукраїнського національ-
ного університету»

Компанієць Олексій,

аспірант Черкаського національного університету імені
Б. Хмельницького

Кравченко Євгеній,

аспірант Дніпровського національного університету імені
Олеса Гончара

Кузовова Наталя,

завідувачка кафедри Херсонського державного університету,
докторка історичних наук

Куликов Андрій,

журналіст, громадський діяч, «Громадське радіо»

Кульчицький Станіслав,

головний науковий співробітник Інституту історії Украї-
ни НАН України, доктор історичних наук, професор

Valentina Kuryliw,

Director of Education, Holodomor Research and Education
Consortium, Canadian Institute of Ukrainian Studies, University
of Alberta (Canada)

Луцій Світлана,

завідувачка відділу зарубіжної україністики Інституту літе-
ратури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, докторка філоло-
гічних наук

Daria Mattingly,

Professor of Faculty of Modern and Medieval Languages and
Linguistics, University of Cambridge (United Kingdom)

Мілютин Сергій,

старший науковий співробітник Кіровоградського обласного краєзнавчого музею, старший науковий редактор Регіонального центру наукових досліджень з історії України та підготовки історико-краєзнавчих видань Кіровоградської обласної ради, кандидат історичних наук

Москаленко Олена,

викладачка суспільних дисциплін Полтавського політехнічного фахового коледжу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Ольховецька Дарія,

вчителька історії та правознавства Уманського ліцею № 2 Уманської міської ради

Осташ Ігор,

Посол з особливих доручень МЗС

Патирляк Богдан,

заступник генерального директора Національного музею історії України, кандидат історичних наук

Подкур Роман,

старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України, кандидат історичних наук

Романець Наталя,

провідна наукова співробітниця Національного музею Голодомору-геноциду, докторка історичних наук

Руденко Юлія,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Київського кооперативного інституту бізнесу і права, кандидатка історичних наук

Савко Оксана,

директорка Дубриницького ліцея Дубриницької сільської ради Ужгородського району Закарпатської області

Сергієнко Всеволод,

аспірант Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Скубій Ірина,

докторантка кафедри історії Університету Квінс, співредакторка платформи H-Ukraine, кандидатка історичних наук (Канада)

Сорока Оля,

голова проекту «Глобальна Мережа нащадків Голодомору» Світового конгресу українців, член Комітету США з Усвідомлення Голодомору-Геноциду, член Ради директорів «Українсько-Американської Фундації Воля»

Степанова Наталя,

викладачка, методистка Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Сухомлин Олександр,

директор КЗ «Музей спротиву Голодомору»

James C. Scott,

professor, University of Yale, Sterling Professor of Political Science

Харченко Артем,

доцент Національного технічного університету «ХПІ», координатор академічних проєктів ГО «Центр дослідження міжетнічних відносин Східної Європи», кандидат історичних наук

Шугальова Інна,

старша наукова співробітниця Національного музею Голодомору-геноциду, кандидатка історичних наук

Юркова Оксана,

провідна наукова співробітниця Інституту історії України
НАН України, кандидатка історичних наук

Яблуновська Олена,

вчителька української мови та літератури Медведівської
ЗОШ I–III ст. ім. М. Залізняка Чигиринської районної
ради

Якубова Лариса,

завідувачка відділу Інституту історії України НАН Украї-
ни, член-кореспондент НАН України, докторка історич-
них наук

Яненко Анна,

заступниця начальника науково-дослідного відділу історії
та археології Національного заповідника «Києво-Печер-
ська лавра», кандидатка історичних наук

До Червоноармійців-Українців.

ЧИ ЗНАЄШ ТИ, ЧЕРВОНОАРМІЙЧЕ,

- 1) що ти — син Українського Народу, поневоленого Московом.
- 2) що з народу твого теперішня твоя влада зариває не сім, а двадцять сім шкур: забірає у нього останню мірку пави, тигля з хляв останню худобину, вибірає послідній візз нуди, послідню курку?
- 3) що на грошки за хліб, заграбований потом і кріелем українського народу та вивезений владою за межину, гуляє, як гуля, ціла армія російських конисарів, епігурів, шпигунів, та інших сволот, а ти, щоб мати роботи, або алу, нудиш продати трохи не корову, або коня, а за метр паршивенького перелітку платиш лудани хліба?
- 4) що твоїх братів теперішня влада сотнями тисяч переселює з рідної їм, з хліб-прадла землі, на загибель, у далекий і холодний Сибір, а на їхній землі заводять колхози або совхоз?

Знай, що в Кремлі сидять найлютіші вороги твого народу!!!
ого з оборонців українського народу, заперкло о ворога теперішніх твоїх озіпунів, ПЕТІЮР??

ТАК ОТ-ЖЕ ЗНАЙ:

- 1) що покликало тебе до червоної армії, щоб ти що владу пройдаєш, розбігніш та зловіш своїми грудьми боронима, щоб, опираючись на тебе, червоноармійче, влада ця, твоїми ж руками могла розстрілювати та обдирати твого брата, сусіда, вєса український народ.
  - 2) що перед цією владою Український Народ в роках 1917, 18, 19 і 20 му боронився як тільки міг; що для боротьби з московською козунію він створив був свою кількадесятитисячну регулярну армію, яка сотні партизанських повстанських загонів і що в боротьбі їй немалий головний і сотні тисяч кращих синів Українського Народу.
  - 3) що Народ Український хотів жити незалежним своїм життям, не мати жадних «опікунів» і створив був власну свою самостійну Українську Народню Республіку, яку теперішній твої господарі — конюнксти зруйнували, а Український Народ знову загинував.
  - 4) що по торках Сибіру і Соловон та концентраційних таборів большевицьких в голоді й холоді гинуть сотні тисяч твоїх братів, які за волю й добробут Українського Народу проти козуні боролися.
  - 5) що за грішечко є Укр. самостійної Української Народної Республіки на чолі з АНДРЕЙМ ЛІВЦЬКИМ, який кожного ПЕТІЮР заступає, що є ще й військo українське, яке в роках 1917, 18, 19 і 20 му за всіма ворогами Народу Українського боролос і в сєїт пішло, а козуні не соріаєс.
  - 6) що й зараз московська комуністична влада думає про те, як би викнути тебе на війну чи з Китаєм, чи з Польщею, чи з Румєнсьо, вивести тебе з рідної землі, щоб коли там за козуну ти голову свою складатиш, могла доценту ограбувати твоїх безборонних батьків і братів.
- Тяк знай же, що такий владі служити, — значить своєю Народові зраджувати. Знай, що воля й добробут твій і твого Народу можуть бути забезпечені лише тоді, коли витиснеш ти власну самостійну державу українську, коли від нудної насильницької влади на Україні не залишиться й сліду.

А ТОМУ:

1. Паметай, що завдання кожного сина Українського Народу, а тин більше воєка, є Народ свій боронити а тому завжди виступай зі зброєю в руках в обороні Народу, коли його кривдять конисари, ДПУ та инча сволота.
2. На жальчу війну не їдм. Коли ж тебе на неї потягнуть, забірай зброю, яка з нею до дому, инча московську комуністичну владу. Не впусти з України жинцем ні одного корова українського, відбирай все майно й зброю не дай вилетіти ворогові ані одного вагона, ані одного фунта хліба. Військо-ж українське з заграниці приїде тобі на допомогу.
3. Коли, в поневоленні Московю земляк, повстануть люди проти насильників і будуть їх бити та виганяти щоб сєїм порякувати в своїх краях — паметай, що і твій край поневолений. Не воює з повстанцями і в обороні свого ворог — свійську владу московську. Паметай, що і грузин, і татарин, і черкес і туркен — всі твої приятелі та союзники, бо всі вони, як і ти, хотять виволитися з під московського ярма. Приставай до повстанців і помагай їм.
4. Тижсєсє зчовляється зі своїми товаришами, ближніми та рідними, щоб, коли московську владу почнуть на Україні мори брати, бути готовим її загнати повнати. Час цей вже недалекі!
5. Все це добре паметай і переказуй рідним, товаришам і знайомим, щоб і вони знали.

Український Революційний Комітет.

1930 року.

«До Червоноармійців-Українців»

Листівка Українського Революційного Комітету, 1930
З фондів Російського державного військового архіву (РДВА)

Для нотаток

